

اقتصاد سیاسی بین الملل

در سده بیست و یکم

موضوع ها و تحلیل های معاصر

نویسندگان:

روی اسمیت

عماد الانیس

کریستوفر فاراندس

مترجمان

دکتر امیر محمد حاجی یوسفی

دانشیار دانشگاه شهید بهشتی

دکتر روح الله طالبی آرانی

نشر مخاطب

سرشناسه: اسمیت، روی اچ.

Smith, Roy H :

عنوان و نام پدیدآورندگان: اقتصاد سیاسی بین‌الملل در سده بیست و یکم موضوع‌ها و تحلیل‌های معاصر / روی اسمیت، عماد الانیس، کریستوفر فاراندس؛ ترجمه امیرمحمد حاجی یوسفی، روح‌الله طالبی آرانی.

مشخصات نشر: تهران: مخاطب، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص. جدول، نمودار

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۱۸۲-۷-۴

وضعیت فهرست: فبا

یادداشت: عنوان اصلی:

International Political Economy in the 21st Century: Contemporary Issues and analyses, 2011

موضوع: اقتصاد بین‌الملل

موضوع: روابط بین‌المللی - تاریخ - قرن ۲۱ م.

شناسه افزوده: الانیس، عماد

موضوع: جهانی شدن

شناسه افزوده: El-Anis, Imad

شناسه افزوده: طالبی آرانی، روح‌الله، ۱۳۶۰ - مترجم

شناسه افزوده: Farrands, Chris

شناسه افزوده: حاجی یوسفی، امیرمحمد، ۱۳۳۲ - مترجم

شناسه افزوده: فاراندس، کریس، نویسنده همکار

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۷ الف ۵ الف / JZ1318

رده‌بندی دیویی: ۳۳۷

شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۶۱۶۰۰

عنوان: اقتصاد سیاسی بین‌الملل در سده بیست و یکم: موضوع‌ها و تحلیل‌های معاصر

نویسندگان: روی اسمیت، عماد الانیس و کریستوفر فاراندس

مترجمان: امیرمحمد حاجی یوسفی - روح‌الله طالبی آرانی

صفحه‌آرا: لیلا کاظمی

طراح جلد: زهرا فرجی

ناشر: مخاطب

نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۳۹۲

تعداد: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

تلفن پخش: ۰۹۱۲۳۰۸۷۲۳۲

## فهرست مطالب

|                                                                                         |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| مقدمه.....                                                                              | ۱         |
| <b>فصل نخست - بیان‌های نظری اقتصاد سیاسی بین‌الملل.....</b>                             | <b>۹</b>  |
| مقدمه.....                                                                              | ۹         |
| واقع‌گرایی.....                                                                         | ۱۰        |
| لیبرالیسم.....                                                                          | ۱۴        |
| مارکسیسم.....                                                                           | ۱۹        |
| جمع‌بندی.....                                                                           | ۲۴        |
| پرسش‌های تأمل‌برانگیز.....                                                              | ۲۵        |
| پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر.....                                                      | ۲۵        |
| <b>فصل دوم - رویکردهای جریان اصلی در رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل در دوره معاصر.....</b> | <b>۲۷</b> |
| مقدمه.....                                                                              | ۲۷        |
| نواقص گرایی.....                                                                        | ۲۸        |
| نئولیبرالیسم.....                                                                       | ۳۵        |
| ساختارگرایی.....                                                                        | ۴۲        |
| جمع‌بندی.....                                                                           | ۴۸        |
| پرسش‌هایی تأمل‌برانگیز.....                                                             | ۴۹        |
| پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر.....                                                      | ۵۰        |
| <b>فصل سوم - رویکردهای بدیل اقتصاد سیاسی بین‌الملل در دوره معاصر.....</b>               | <b>۵۳</b> |
| مقدمه.....                                                                              | ۵۳        |
| سازمان‌نگاری.....                                                                       | ۵۵        |
| فمینیسم.....                                                                            | ۵۹        |
| پسامدرنیسم.....                                                                         | ۶۴        |
| اندیشه سبز.....                                                                         | ۶۸        |
| نظریه انتقادی.....                                                                      | ۷۳        |
| جمع‌بندی.....                                                                           | ۷۷        |
| پرسش‌های تأمل‌برانگیز.....                                                              | ۷۷        |
| پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر.....                                                      | ۷۹        |

## فصل چهارم - جهانی شدن و اقتصاد سیاسی بین الملل

|     |                              |
|-----|------------------------------|
| ۸۳  | مقدمه                        |
| ۸۳  | واقع گرایی / نواقع گرایی     |
| ۸۴  | کثرت گرایی لیبرال            |
| ۸۵  | ساختار گرایی / مارکسیسم      |
| ۸۶  | فمینیسم                      |
| ۸۶  | نظریه سبز                    |
| ۸۷  | پسامدرنیسم                   |
| ۸۸  | مناظره درباره جهانی شدن      |
| ۹۰  | ریشه های جهانی شدن           |
| ۹۱  | گسترش نظام اروپایی           |
| ۹۴  | جهانی شدن تجارت و مالیه      |
| ۹۶  | جهانی شدن کوریورات           |
| ۹۹  | فرهنگ جهان گستر؟             |
| ۱۰۱ | رسانه                        |
| ۱۰۵ | تخریب محیط زیست جهانی        |
| ۱۰۸ | جهانی شدن چندبُعدی           |
| ۱۱۰ | جمع بندی                     |
| ۱۱۱ | پرسش های تأمل برانگیز        |
| ۱۱۱ | پیشنادهایی برای مطالعه بیشتر |

## فصل پنجم - حکمرانی ملی، بین المللی، منطقه ای و جهان گستر

|     |                              |
|-----|------------------------------|
| ۱۱۳ | مقدمه                        |
| ۱۱۳ | ماهیت حکمرانی                |
| ۱۱۴ | همکاری بین المللی            |
| ۱۱۹ | کنشگران                      |
| ۱۲۱ | موضوع ها                     |
| ۱۲۸ | جمع بندی                     |
| ۱۳۲ | پرسش های تأمل برانگیز        |
| ۱۳۳ | پیشنادهایی برای مطالعه بیشتر |

|     |                                                  |
|-----|--------------------------------------------------|
| ۱۳۵ | فصل ششم - تجارت                                  |
| ۱۳۵ | مقدمه                                            |
| ۱۳۶ | لیبرالیسم                                        |
| ۱۳۷ | واقع گرایی / مرکانتیلیسم                         |
| ۱۳۸ | ساختارگرایی                                      |
| ۱۳۹ | نظام تجاری معاصر                                 |
| ۱۴۲ | افزایش میزان تجارت                               |
| ۱۴۴ | موافقت نامه های تجارت آزاد                       |
| ۱۴۸ | شرکت های چندملتی و تجارت                         |
| ۱۵۰ | انتقادات از تجارت                                |
| ۱۵۲ | جمع بندی                                         |
| ۱۵۳ | پرسش های تأمل برانگیز                            |
| ۱۵۳ | پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر                    |
| ۱۵۵ | فصل هفتم - مالیه جهان گستر                       |
| ۱۵۵ | مقدمه                                            |
| ۱۵۶ | دو داستان از جهانی شدن مالیه                     |
| ۱۶۰ | عناصر اصلی تشکیل دهنده مالیه جهان گستر           |
| ۱۶۲ | تاریخچه رشد نظام مالی جهان گستر                  |
| ۱۶۵ | «بحران بدهی بین المللی» چیست و منشأ آن کدام است؟ |
| ۱۶۶ | بحران مالی دهه نخست قرن بیست و یکم               |
| ۱۶۸ | نهادهای مالی جهان گستر                           |
| ۱۷۳ | جمع بندی                                         |
| ۱۷۵ | پرسش های تأمل برانگیز                            |
| ۱۷۵ | پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر                    |
| ۱۷۷ | فصل هشتم - توسعه                                 |
| ۱۷۷ | مقدمه                                            |
| ۱۷۸ | نوسازی لیبرال                                    |
| ۱۸۳ | مشکل توسعه                                       |
| ۱۸۵ | اهداف توسعه هزاره                                |
| ۱۹۱ | گروه های عمده                                    |

|     |                                                             |
|-----|-------------------------------------------------------------|
| ۱۹۷ | ..... پروژه‌های توسعه                                       |
| ۱۹۹ | ..... چارچوب‌های انتقادی در بازننگری توسعه                  |
| ۲۰۰ | ..... جمع‌بندی                                              |
| ۲۰۰ | ..... پرسش‌های تأمل‌برانگیز                                 |
| ۲۰۱ | ..... پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر                         |
| ۲۰۳ | ..... فصل نهم - محیط زیست                                   |
| ۲۰۳ | ..... مقدمه                                                 |
| ۲۰۴ | ..... کنشگران: حکومت‌ها                                     |
| ۲۰۸ | ..... کنشگران: شرکت‌های چندملیتی                            |
| ۲۱۱ | ..... کنشگران: سازمان‌های غیردولتی                          |
| ۲۱۲ | ..... موضوع‌ها: اتمام منابع                                 |
| ۲۱۳ | ..... موضوع‌ها: تخریب جنگل‌ها                               |
| ۲۱۴ | ..... موضوع‌ها: تنوع زیستی                                  |
| ۲۱۴ | ..... موضوع‌ها: سیستم‌های مرجانی                            |
| ۲۱۵ | ..... موضوع‌ها: ماهیگیری‌ها (محل‌های ماهیگیری)              |
| ۲۱۶ | ..... موضوع‌ها: امنیت انرژی                                 |
| ۲۱۷ | ..... فرایندها                                              |
| ۲۲۱ | ..... جمع‌بندی                                              |
| ۲۲۲ | ..... پرسش‌های تأمل‌برانگیز                                 |
| ۲۲۲ | ..... پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر                         |
| ۲۲۳ | ..... فصل دهم - فناوری                                      |
| ۲۲۳ | ..... مقدمه                                                 |
| ۲۲۵ | ..... فناوری چیست؟                                          |
| ۲۲۷ | ..... فناوری‌ها به‌عنوان ابزار اصلی رقابت اقتصادی جهان‌گستر |
| ۲۲۹ | ..... چرخه‌های کندراتیف و نوآوری‌های بزرگ                   |
| ۲۳۱ | ..... رقابت انحصاری - چندجانبه در بخش‌های فناوری پیشرفته:   |
| ۲۳۳ | ..... فناوری، کار و الگوهای کار جهان‌گستر                   |
| ۲۳۴ | ..... محدودیت‌های فراروی نقش فناوری                         |
| ۲۳۷ | ..... مالکیت فکری و فناوری                                  |
| ۲۳۹ | ..... فناوری و فرد به‌عنوان سوژه                            |

|     |                                             |
|-----|---------------------------------------------|
| ۲۴۱ | چه کسی رهبری فناوری را برعهده دارد؟         |
| ۲۴۳ | جمع‌بندی                                    |
| ۲۴۴ | پرسش‌های تأمل‌برانگیز                       |
| ۲۴۴ | پیشنادهایی برای مطالعه بیشتر                |
| ۲۴۵ | فصل یازدهم - فرهنگ                          |
| ۲۴۵ | مقدمه                                       |
| ۲۴۷ | پیروزی باوری ایرانی                         |
| ۲۴۸ | برخورد تمدن‌ها                              |
| ۲۴۹ | اندیشه ضدجهانی شدن / ساختارگرا و اندیشه سبز |
| ۲۵۱ | فرهنگ جهان‌گستر                             |
| ۲۵۲ | مقاومت در برابر هژمونی فرهنگی               |
| ۲۵۷ | جهانی‌شدن غیرقهرآمیز                        |
| ۲۶۱ | جمع‌بندی                                    |
| ۲۶۲ | پرسش‌های تأمل‌برانگیز                       |
| ۲۶۳ | پیشنادهایی برای مطالعه بیشتر                |
| ۲۶۵ | فصل دوازدهم - امنیت                         |
| ۲۶۵ | مقدمه                                       |
| ۲۶۷ | توسعه موضوع‌های امنیتی «جدید»               |
| ۲۷۳ | موضوع‌های نوظهور                            |
| ۲۸۵ | جمع‌بندی                                    |
| ۲۸۵ | پرسش‌های تأمل‌برانگیز                       |
| ۲۸۶ | پیشنادهایی برای مطالعه بیشتر                |
| ۲۸۷ | نتیجه‌گیری و جمع‌بندی                       |
| ۲۸۹ | اصطلاح‌نامه                                 |
| ۳۱۳ | نمایه                                       |

فهرست جدول‌ها

- جدول ۵-۱. حکمرانی جهان‌گستر در برابر حکومت جهان‌گستر ..... ۱۱۵
- جدول ۵-۲. کنشگران در نظام جهان‌گستر ..... ۱۲۲
- جدول ۱-۱۲. انبارهای تسلیحات هسته‌ای تا سال ۲۰۰۹ ..... ۲۶۹

www.ketab.ir

[www.ketab.ir](http://www.ketab.ir)

## سخن مترجمان

با شروع دهه ۱۹۷۰ میلادی هرچند تنش نظامی میان ایالات متحده و اتحاد شوروی (سابق) فروکش کرد و دو کشور برای عقد توافقاتی در زمینه‌های امنیتی تمایل نشان دادند، نظام اقتصادی بین‌المللی که آمریکا در غرب و تحت عنوان نظام «برتون وودز» ایجاد کرده بود از هم پاشید. قدرت‌یافتن اروپای غربی و ژاپن از لحاظ اقتصادی، فشارهایی که بر ایالات متحده به‌لحاظ کسری موازنه پرداخت‌ها وارد آمد، و شوک اول نفتی و تورم باعث از هم پاشیده شدن نظام پولی بین‌المللی ایجاد شده بعد از جنگ دوم جهانی شد. در شرق نیز اتحاد شوروی (سابق) و اروپای شرقی به ایرادات اساسی نظام بسته خود پی بردند و در جنوب، کشورهای جهان سوم برای تحول در اقتصاد جهانی اقدام به طرح درخواست خود کردند. با این وضعیت، مباحث و مسائل اقتصادی بین‌المللی نیز، در کنار مبحث مربوط به امنیت، اهمیت پیدا کردند و ذهن نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل را به‌خود مشغول ساختند. اقتصاد سیاسی بین‌الملل یکی از شاخه‌های بسیار مهم دانش بشری است که نیاز جوامع بدان از این زمان به‌ویژه با گسترش جهانی شدن / سازی از دهه ۱۹۹۰ میلادی آشکار شد.

این شاخه از دانش بشری وضعیت مطلوبی در ایران ندارد. این وضعیت را به خوبی می‌توان در تحقیقی با عنوان «میزی رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل که اخیراً توسط امیر محمد حاجی‌یوسفی برای معاونت علمی ریاست جمهوری انجام شده دریافت؛ این تحقیق در پی بررسی وضعیت اقتصاد سیاسی بین‌الملل در ایران، مقایسه آن با دو کشور پیشرفته منطقه‌ای و یک کشور توسعه‌یافته، شناسایی نقاط ضعف و قوت آن، کشف فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی آن و در نهایت پیشنهاد راهکارهایی برای ارتقای جایگاه وضعیت این رشته بوده است. در این میزی از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده، داده‌های دست اول از طریق گروه‌های کانونی، مصاحبه و پرسشگری جمع‌آوری شده، و روش اسنادی نیز در جای خود استفاده شده است. همان‌گونه که این تحقیق نشان می‌دهد تاکنون اقدامات چندی صورت گرفته است تا رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان به یک رشته دانشگاهی در ایران تأسیس شود، از جمله پیشنهاد قرارگرفتن این رشته در برنامه میان‌رشته‌ای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و همچنین اقدام چند دانشگاه (مانند دانشگاه‌های تهران و تربیت مدرس) برای تأسیس این رشته؛ بااین‌حال، این اقدامات هنوز نتیجه نداده است. دروس این رشته نیز از جایگاه مناسبی در میان دروس

رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل برخوردار نیست. در اکثر قریب به اتفاق دانشگاه‌های کشور در درس اقتصاد سیاسی بین‌الملل به عنوان یک درس اختیاری است و اغلب ارائه نمی‌شود. در بررسی میدانی‌ای که این ممیزی انجام داد، مشخص شد این درس در اکثر دانشگاه‌های کشور ارائه نمی‌شود و یا اگر ارائه می‌شود به صورت تصادفی و پراکنده است و استادان متخصص در این زمینه نیز این درس را تدریس نمی‌کنند. به رغم نیاز کشور به این رشته، جای تعجب دارد که چرا اقتصاد سیاسی بین‌الملل به عنوان رشته درسی چنین مورد بی‌مهری قرار گرفته است. براساس تحقیق فوق‌الذکر منابع درسی اقتصاد سیاسی بین‌الملل کاملاً محدود و از ۱۰ مورد تجاوز نمی‌کند. منابع ترجمه‌ای همانند کتاب‌های لارسون و گیلین که متون درسی در دانشگاه‌های آمریکا و کانادا و بعضاً اروپا به شمار می‌آیند برای دانشجوی فارسی‌زبان اندکی دشوار فهم به نظر می‌آیند. هرچند در سال‌های اخیر منابع تحقیقاتی بسیاری در حوزه جهانی‌شدن و مسائل مربوط به آن نوشته شده است، تقریباً هیچ کتاب تألیفی در حوزه اقتصاد سیاسی بین‌الملل در زبان فارسی وجود ندارد.

کتاب حاضر یکی از متون جدید اقتصاد سیاسی بین‌الملل است که از یک سو بسیار روان و با شیوه‌ای آموزشی و از سوی دیگر با رویکردی نقادانه منتشر شده و در عمر کوتاهی که دارد به صورت متن درسی مهم‌ترین دانشگاه‌های شمال اروپا درآمده است. با توجه به ویژگی‌های مثبت کتاب و کمبود منابع به زبان فارسی، تصمیم به ترجمه این کتاب گرفتیم.

در این مجال، لازم می‌دانیم از زحمات فراوان جناب آقای غلام‌عباس دارابی مدیر محترم نشر مخاطب سپاسگزاری کنیم. در این میان، آقای محمدرضا سهرابی، که ویراستاری کتاب را برعهده گرفتند و خانم لیلا کاظمی که صفحه‌آرایی آن را به سرانجام رساندند شایسته قدردانی هستند.

در پایان باید خاطرنشان ساخت که تلاش زیادی صورت گرفت تا سبک ترجمه مترجمان هرچه بیشتر به یکدیگر نزدیک شود و تمام فصل‌ها به صورت یکپارچه درآید. با این حال مسئولیت هرگونه کاستی و سستی در ترجمه به عهده مترجمان است.

امیرمحمد حاجی یوسفی

دانشیار دانشگاه شهید بهشتی

روح‌اله طالبی‌آرانی

شهریورماه ۱۳۹۲

## مقدمه

یکی از ویژگی‌های کلیدی زندگی در سده بیست و یکم، اهمیت روابط سیاسی و اقتصادی هم در درون و هم در میان دولت‌هاست. حکومت‌ها و شهروندان بیش‌ازپیش تحت تأثیر ساختارها و فرایندهایی که در ورای کنترل مستقیم آن‌ها عمل می‌کنند قرار می‌گیرند. این تغییرات در ماهیت عرصه سیاست جهانی می‌تواند در بدو امر کاملاً غیرقابل فهم به نظر آید. این گونه پدیده‌ها در قلب مناظره‌های معاصر در درون رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل قرار دارند.

بخش نخست این کتاب با این هدف تدوین شده است که شما را با سیر تحول اقتصاد سیاسی بین‌الملل به عنوان یک رشته مجزا آشنا سازد. ما همچنین یک جمع‌بندی دربارهٔ ابزارهای نظری که برای کمک‌رساندن به فهم دنیای کنونی بیش‌ازپیش پیچیده ظهور کرده‌اند ارائه می‌دهیم. بخش دوم کتاب طیفی از موضوع‌ها و روندهای مربوط به مطالعه اقتصاد سیاسی بین‌الملل را بررسی می‌کند. در این راستا، به چالش‌ها علیه حاکمیت دولت، درهم‌تنیدگی روزافزون میان اقتصادهای ملی، و شمار فزایندهٔ موضوع‌هایی که به مناسب‌ترین نحو در قالب چارچوب‌های تحلیل زیرملی یا بین‌المللی / جهان‌گستر درک می‌شوند، اشاره خواهد شد. شما از طریق مفاهیم و موضوع‌های کلیدی به شیوه‌ای ساختاریافته به بهره‌گیری از تمرین‌های تأمل‌برانگیز راهنمایی خواهید شد.

### اقتصاد سیاسی بین‌الملل چیست؟

پیشینه وجود رابطه میان عرصه‌های سیاسی و اقتصادی را می‌توان به نخستین روزگاران تعامل بشر بازگرداند. مردم‌شناسان اجتماعی اذعان می‌دارند که این پرسش‌ها در مورد این که «چه کسی، چه چیزی را، کی، کجا و چگونه می‌برد؟» برای تمام جامعه‌ها و در همهٔ زمان‌ها موضوعیت دارد. تصمیم‌گیری سیاسی از آن‌چه از نظر اقتصادی شدنی است تأثیر می‌پذیرد. این گفته ممکن است نکته‌ای واضح به نظر آید. دیدگاه ظریف‌تر اذعان به این واقعیت است که ملاحظات سیاسی نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌دهی به ارزش‌های اقتصادی کالاها، خدمات، و، به‌طور کل، منابع دارند.

آن‌چه در جهان معاصر قابل ملاحظه است پیچیدگی روزافزون روابط و فرایندهایی است که با این پرسش‌ها ارتباط دارند. به‌ویژه این که پاسخ‌دادن به این گونه پرسش‌ها صرفاً برحسب تعامل‌های محلی بیش‌ازپیش مشکل‌آفرین است. با گذشت زمان، شاهد اشاعه و سیطرهٔ اقتصادهای پول‌بنیان (cash-based) در برابر اقتصادهای معیشت‌محور بوده‌ایم. این وضعیت که پیوند تنگاتنگی با نظام بین‌المللی مبادلهٔ کالاها و خدمات دارد، بدان معناست که تقویت فهم و تحلیل زمینه‌ای (contextual)

برای درک کامل آنچه در حال وقوع است ضروری است. تا حدی این ضرورت را می‌توان به‌عنوان نیروی محرکه ظهور اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان رشته‌ای جداگانه قلمداد کرد. مطالعات سیاسی به‌ویژه رویکردهای اقتصادبنیان هیچ‌کدام تصویر کاملی از این موضوع ارائه نمی‌دهند. رشته روابط بین‌الملل زاینده شرایط دوران پس از جنگ جهانی اول است که توجه خود را بر موضوع‌های جنگ و صلح، که به‌نحو شایعی به «سیاست اعلی» (high politics) معروف‌اند، متمرکز ساخت. در طی دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ کلانی بودند که فکر می‌کردند روابط بین‌الملل نه تنها آن‌چنان که باید و شاید نظریه‌پردازی نشده است، بلکه از بنیان دچار کژفهمی است. برای مثال، اهمیت روزافزون شرکت‌های چندملیتی و کالاهای طبیعی (به‌ویژه نفت)، که پیش‌تر به‌عنوان عرصه سیاست ادنی (low politics) تصور می‌شدند، هم در کردار و هم در تحلیل روابط بین‌الملل محوریت یافتند. این تغییر در کانون توجه رشته روابط بین‌الملل به شکل‌گیری مکاتب فکری‌ای منتهی شد که به اقتصاد سیاسی بین‌الملل معروف شد. اثر سوزان استرینج (S. Strange) را همگان پیشگام این رویکرد جدید می‌دانند. او این استدلال مجادله‌برانگیز را مطرح کرد که اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان رشته‌ای فرعی در درون رشته روابط بین‌الملل ظهور نکرده است، بلکه عکس آن صادق می‌کند. دیدگاه استرینج این بود که رشته روابط بین‌الملل، به‌ویژه آن رویکردهایی که هم‌چنان بر محوریت دولت‌ملت تأکید دارند، اگر نتوانند موضوع‌ها، فرایندها و روندهای خرد و کلانی را مدنظر قرار دهند که از درهم‌تنیدگی عرصه‌های سیاسی و اقتصادی نشأت می‌گیرند، به بیراهه می‌روند. وانگهی، استرینج و شمار روزافزونی از نویسندگان دیگر استدلال کردند که جداسازی ثمربخش این دو حوزه از یکدیگر غیرممکن است.

یکی از عناصر کلیدی اقتصاد سیاسی بین‌الملل رابطه میان امور اقتصادی و امور سیاسی است. این عنصر بر تمام رویکردهای نظری تأثیر می‌گذارد - بر بعضی بیشتر (مثل ساختارگرایی) و بر بعضی کمتر. این عنصر هم‌چنین یکی از شاخص‌های معرف نحوه عملکرد دولت بر حسب سطح مداخله‌ای است که می‌کوشد در ارتباط با فعالیت‌های به‌اصطلاح بازار آزاد به اجرا درآورد. به‌معنای دقیق کلمه، رابطه میان دولت‌ها و اقتصاد بازار همانا محور مطالعه اقتصاد سیاسی بین‌الملل است.

در دهه‌های اخیر شاهد چیزی بوده‌ایم که «پیروزی لیبرالیسم» (triumph of liberalism) نامیده شده است. به‌لحاظ تاریخی، این وضعیت به پایان دوره جنگ سرد و فروپاشی اتحاد شوروی اشاره دارد. در سطحی گسترده‌تر، این وضعیت نوعی ارزیابی درمورد گسترش اقتصاد نئولیبرالی و عقب‌نشینی نسبی سیاست‌های مداخله‌گرایانه دولت است. چنین احتمالاً بهترین نمونه دورشدن از یک اقتصاد دستوری است، ولی در عین حال، هم‌چنان رژیم سیاسی کمونیستی خود را حفظ کرده است. جدای از این مثال، این احساس عام‌تر در میان دولت‌ها وجود دارد که آن‌ها حفظ کنترل سیاسی بر موضوع‌های اقتصادی را بیش‌ازپیش دشوار می‌یابند. این پدیده چندان هم جدید نیست، چراکه وابستگی

متقابل میان اقتصادها پدیده‌ای است که در طی یک دوره طولانی سیر تکاملی خود را پیموده است. با این حال، آنچه اهمیتی فزاینده دارد این است که جریان آزادانه سرمایه و، در بعضی موارد، شرایط تجارت و مبادله نابرابر (unequal exchange and terms of trade) می‌تواند سیاست‌های مالی و ثبات مالی یک دولت را به‌طور جدی در معرض تهدید قرار دهند.

بحران اعطای وام مسکن و، متعاقب آن، بحران بانکی در سال ۲۰۰۷ رابطه میان دولت‌ها و بازار آزاد را در بوتۀ آزمونی جدی قرار داد. برخلاف اصول مسلم و مسلط نئولیبرالیسم، دولت‌های ایالات متحده و اروپای غربی خود را در موقعیتی یافتند که ناگزیر دیدند در سطح گسترده‌ای برای نجات‌دادن بانک‌ها و سایر شرکت‌ها از ورشکستگی مداخله کنند. پیامدهای خودداری از چنین اقدامی چه‌بسا می‌توانست حتی به بحران شدیدتر و سقوط اقتصادی در حد رکود و بیکاری توده‌ای بینجامد. این مثال، آشکارا نشان می‌دهد که به رغم وجود لفاظی در مورد سیاست‌های نئولیبرالی، هم‌چنان پیوندی تنگاتنگ میان عملیات بازار و میزان نظارت دولت، در هر دو سطح ملی و بین‌المللی، وجود دارد.

تحلیل‌های اقتصاد سیاسی از تلاش برای فهم مجموعه‌ای از کنشگران، موضوع‌ها و فرایندها حکایت دارند. همان‌گونه که در بالا اشاره شد، این پیچیدگی به‌مرور زمان سیر تکاملی خود را می‌پیماید و تأکید بیشتر بر «درهم‌تیدگی‌ها در یک مقیاس جهان‌گستر» نیاز به واری و ارزیابی دوباره نگرش به جهان را دوجندان می‌سازد. ظهور آشکار یک جامعه جهانی جهان‌گستر، وجود بازی‌های قدرت در حال تکوین میان دولت‌ملت‌ها، و افزایش اهمیت سیاست‌های اقتصادی لیبرالی مبتنی بر تجارت آزاد همگی عواملی هستند که جهان معاصر چندوجهی را تسهیل می‌کنند. فصل‌های این کتاب بررسی خواهند کرد که چگونه رویکردهای نظری مختلف کوشیده‌اند به جهان نظم دهند و آن را فهم کنند. این بررسی، بازبینی خودمان درباره آنچه را ما معتقدیم موضوعیت‌دارترین و چشم‌گیرترین روندها در جهان در ارتباط با فرایندهای جهانی‌شدن است دربر خواهد گرفت. این بررسی، اذعان خواهد کرد که اختلاف‌نظرهایی میان تحلیل‌گران وجود دارد: نه تنها بر سر این که چه چیزی در حال وقوع است، بلکه بر سر این که منظور از روندهای قابل شناسایی متعدد چیست، آیا باید از آن‌ها استقبال کرد یا در برابر آن‌ها به‌طور جدی مقاومت کرد. اذعان می‌شود که این گونه اختلاف‌نظرها در ذات هرگونه کاوش درباره روندهای اجتماعی وجود دارد. تحلیل‌گران مختلف جهان‌بینی‌ها یا چارچوب‌های اخلاقی متفاوتی دارند. ایدئولوژی سیاسی بر تمام ابعاد مطالعه آکادمیک سایه می‌افکند و در آن‌ها نفوذ می‌کند، و نادرست خواهد بود که بگوییم ما می‌توانیم بی‌طرفی مطلق را در هریک از رویکردهایی که در این‌جا بررسی می‌شوند، از جمله رویکرد خودمان، بیابیم. همین‌طور، شما نیز به دیدگاه‌های خودتان درباره موضوع‌هایی که در این‌جا بررسی می‌شوند شکل خواهید داد.

علاوه بر این، این کتاب برداشتی را درباره این‌که چگونه رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل به مرور زمان سیر تکاملی خود را پیموده است و بعضی از پیشینیان این رشته چقدر امروزه هم‌چنان مطرح هستند ارائه می‌دهد. برای مثال، آیا نویسندگانی از قبیل آدام اسمیت، دیوید ریکاردو، کارل مارکس، آنتونیو گرامشی یا جان مینارد کینز بینش‌های سودمندی را درباره اقتصاد و سیاست سده بیست و یکم ارائه می‌دهند؟ یا آن‌ها صرفاً شخصیت‌هایی تاریخی‌اند که نقشی راهگشا در ساخته و پرداخته کردن فهم ما درباره سیر تکامل و تنوع اندیشه سیاسی و اقتصادی داشتند، ولی از جهت بینش‌دهی در زمینه امور معاصر مطلبی ارائه نمی‌دهند؟ آیا جهان از نظر نوآوری فناوریانه و دگرگونی‌های اجتماعی که رویکردهای مناسب‌تر جدیدتری را می‌طلبند تغییر یافته است؟ اگر این چنین است، این رویکردها متشکل از چه مؤلفه‌هایی می‌توانند باشند کدام کنشگران کلیدی قلمداد می‌شوند؛ چگونه تعامل‌های آن‌ها به بهترین نحو به تصویر کشیده می‌شوند و درک می‌گردند؟

#### ساختار کتاب

ساختار کتاب بدین گونه سازماندهی شده است که بخش نخست، دیدگاه‌های نظری مختلف و مفاهیم و موضوع‌هایی را که آن‌ها شناسایی می‌کنند و در کار هر قرار می‌دهند معرفی می‌کند. پس از شناسایی این بنیان‌ها، بخش دوم کتاب، مجموعه‌ای از کنشگران و بررسی می‌کند، و بخش سوم، موضوع‌ها و روندهای مطرحی را که بازتاب‌دهنده جنبه‌های عمده جهان معاصرند بررسی می‌کند.

فصل نخست، خواننده را با بنیان‌های نظری‌ای را که زیربنای مطالعه اقتصاد سیاسی بین‌الملل را تشکیل می‌دهند، یعنی واقع‌گرایی و لیبرالیسم و مارکسیسم، آشنا می‌سازد. در این‌جا بر وجوه تمایز کلیدی میان این رویکردها و سیر تحول تاریخی آن‌ها تأکید می‌شود. در این میان، هرچند محور اصلی تمرکز این فصل بررسی سیر تحول رویکردهای نظری است، مطالعه این فصل شما را تشویق خواهد کرد تا موضوعیت هر رویکرد را در عالم واقع بررسی کنید.

پس از آن‌که بنیان‌های نظری این رشته در فصل نخست تبیین شد، فصل دوم تأثیر دانش‌پژوهان رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل از اوایل دهه ۱۹۷۰، وقتی بسیاری توجه خود را به آنچه «سیاست ادنی» (low politics) قلمداد شده بود معطوف کردند، ارزیابی می‌کند. این فصل توجه خود را بر موضوع رشد نحل‌های فکری مختلف در قالب رویکردهای نواقع‌گرا، نولیرال و ساختاری متمرکز می‌سازد. فصل سوم، مهم‌ترین رویکردهای نظری بدیلی را که در واکنش به رویکردهای ارتدوکس توصیف‌شده در فصل دوم ساخته و پرداخته شده‌اند، معرفی می‌کند. در این‌جا شما با رویکردهای فمینیستی، سبز و پسامدرن آشنا خواهید شد.

پس از آن‌که با طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌های نظری آشنا شدید، فصل چهارم، فهمی را دربارهٔ نحوهٔ ارتباط این دیدگاه‌های نظری با تجربه‌های «عالم واقع» ارائه می‌دهد. میزان و اهمیت فرایندهای جهانی‌شدن (که خود مفهومی پرمجاده در درون اقتصاد سیاسی بین‌الملل است) دست‌مایهٔ تفسیرهای مختلف است. در این‌جا، ما از شما می‌خواهیم نقاط برجستهٔ بحث جهانی‌شدن را بررسی کنید. این فصل دیدگاه‌هایی را که در فصل‌های پیشین این کتاب بحث شدند، به فصل‌هایی که بعضی موضوع‌ها را به‌طور خاص تری مطرح می‌کنند پیوند می‌دهد.

بخش درم کتاب، بر بررسی کنشگران و موضوع‌های که در چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل مطرح می‌شوند تمرکز می‌یابد. ما در آغاز فصل پنجم، حکمرانی را در سطوح ملی، بین‌المللی، منطقه‌ای و جهان‌گستر بررسی می‌کنیم. پس از بررسی اجمالی منشأها و سیر تحول نهادهای برتون وودز، مناظره‌های معاصرتر مورد توجه قرار می‌گیرند. تعداد سازمان‌های بین‌المللی در پایان دههٔ ۱۹۹۰ بالغ بر ۲۵۰۰ سازمان بود و این در حالی است که در آغاز سدهٔ بیستم تنها ۳۰ سازمان بین‌المللی وجود داشت. نقش سازمان‌های بین‌المللی پیچیده‌تر شده است، زیرا آن جریان‌های فراملی که این نهادها می‌کوشند آن‌ها را تنظیم کنند وسیع‌تر گریه‌اند و کنترل آن‌ها نیز دشوارتر شده است. نقش و اهمیت کنشگران خصوصی بزرگ اقتصاد سیاسی نیز توصیف خواهد شد. در این‌جا این موضوع برجسته می‌شود: شرکت‌های چندملیتی چگونه و به چه شیوه‌هایی محرکان و قربانیان تغییرات جهان‌گستر را می‌نگرند؛ به چه شیوه‌ها و شکل‌هایی بازتاب‌دهندهٔ ویژگی‌های سیاسی اقتصادی هستند؛ و با چه مسیرها و روش‌هایی برای کسب حمایت از ایجاد یک محیط سیاسی که بازتاب‌دهندهٔ سیطرهٔ کنونی نئولیبرالیسم باشد لابی می‌کنند؟ در پایان، نقش جامعهٔ مدنی در تقویت ماهیت مثبتی بر نمایندگی نهادهای حکمرانی جهان‌گستر به‌طور تفصیلی تری در کانون توجه قرار می‌گیرد.

فصل ششم، تجارت جهانی و سیر تحول نظام تجاری بین‌المللی پس از سال ۱۹۴۵ را بررسی می‌کند. در این میان، توجه خاصی به مدیریت این نظام می‌شود. موضوع‌های مطرح در تجارت جهانی، از جمله جایگاه کشورهای در حال توسعه و مناظرهٔ «تجارت آزاد در برابر تجارت منطقه‌ای»، بحث می‌شوند.

فصل هفتم، سیر تحول نظام مالی جهان‌گستر و تأثیری را که این نظام بر کنشگران اقتصاد جهانی داشته است بررسی می‌کند. سقوط نظام نرخ‌های ارز ثابت که پس از جنگ جهانی دوم شکل گرفته بود، موج اصلاحات معطوف به بازار (market-oriented reform) در بازارهای مالی داخلی، ادغام سریع بازارهای سرمایه ملی با درنوردیدن مرزهای سیاسی و تنظیمی (regulatory)، محورهای مباحث این فصل را تشکیل می‌دهند. این فصل با تمرکز بر تأثیر بحران‌های مالی و ثبات نظام مالی معاصر پایان می‌یابد.

فصل هشتم، جایگاه موضوع‌ها و استراتژی‌های توسعه در اقتصاد جهانی را بررسی می‌کند. ماهیت مجادله برانگیز اصطلاح «توسعه» برجسته می‌شود و رئوس کلی فهم‌های تاریخی در قسمت نخست بیان می‌شوند. چرخش جهت‌گیری به‌سوی تفکر ارتدوکس نئولیبرالی در زمینه توسعه بحث می‌شود و تأثیر موضوع‌های مهمی از قبیل کمک خارجی و بحران بدهی‌ها برجسته می‌شود.

فصل نهم، به تنوع نظر و مناظره در رابطه با تبعات زیست‌محیطی کردارهای فعلی و پیشنهاد‌های آینده در زمینه تولید توجه می‌کند. در یک سر این مناظره، زیست‌بوم‌باوران «ژرف‌نگر» (deep ecologists) عاقلانه‌بودن سیاست‌های منحصراً انسان‌محور توسعه را به پرسش می‌کشند؛ حال آن‌که سایر صاحب‌نظران («محیط‌زیست‌گرایان» در لایه‌های مختلف اندیشه «سبز») ترجیح می‌دهند بر محیط‌زیست‌دوستی (conservationism) و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی تأکید کنند. تغییر آب‌وهوایی، افزایش بالقوه سطح آب دریاها، باران اسیدی، تخریب جنگل‌ها، و از بین رفتن زیستگاه‌ها، که به کاهش تنوع زیستی می‌انجامند، از جمله موضوع‌هایی هستند که مطرح خواهند شد. طیفی از واکنش‌ها از جانب طرف‌های مختلف، هم از جانب طرف‌های دولتی و هم از جانب طرف‌های خصوصی، با ذکر مثال تبیین خواهد شد.

فصل دهم، نقش تمثیلی پرتناقضی (paradoxical) را که تحولات فناورانه در بسیاری از ابعاد اقتصاد سیاسی بین‌الملل دارد بررسی می‌کند. از یک‌سو، این تحولات چه‌بسا به‌عنوان ابزاری که از طریق آن پروژه نئولیبرالی اقامه شده است قلمداد شود و، از سوی دیگر، راه‌حل‌های بالقوه‌ای را برای بسیاری از معضل‌های حاد جهان‌گستر در هر دو عرصه ظرفیت‌های لجستیکی و هماهنگ‌سازی ارائه می‌دهند. مناظره‌ها بر سر دسترسی به فناوری و اهمیت زبان انگلیسی به‌عنوان رسانه راهبر گفت‌وگو بین‌المللی نیز بررسی خواهد شد. مزیت‌های نسبی در درون نظام تجارت بین‌الملل و تثبیت و ریشه‌دواندن «تقسیم‌بندی‌ها از حیث ثروت»، نتیجه مستقیم در اختیار داشتن منابع مطرح به‌کار بستن دانش فنی هستند.

فصل یازدهم، به موضوع‌های فرهنگی به‌عنوان عامل مهم دیگر در رابطه با جهانی‌شدن توجه دارد؛ و حتی اشاره کرده است که بذره‌های یک تک‌فرهنگ (monoculture) جهان‌گستر از مدت‌ها قبل پاشیده شده است. این فصل این دیدگاه را در پرتوی حوزه‌های موضوعی بحث‌شده در بالا و مناظره‌های نظری مرتبط با آن‌ها بررسی می‌کند. تأثیر بالقوه اشاعه یک نظام مسلط تولید، و نیز این امکان که مجموعه شایعی از ارزش‌های ذاتی به‌ناگزیر [در نتیجه شکل‌گیری این نظام مسلط تولید] پدیدار می‌شود، به‌طور انتقادی بررسی خواهد شد. در این‌جا بر ترویج گونه‌های معینی از «شناخت»، ارزش‌ها، هنجارها، و حقوق تأکید خواهد شد. دیدگاه «برخورد تمدن‌ها» که هانتینگتون مطرح کرده است بار دیگر در رابطه با موضوع «نظام ارزشی رقیب» مورد توجه قرار گرفته است. مناظره رویه‌تکوین پیرامون

نسبی‌گرایی فرهنگی و یا جهان‌شمولی فرهنگی (cultural universality) به‌طور اجمالی بررسی خواهد شد. به‌ویژه، این فصل امکان وجود رابطه میان یک نظام تجاری تقریباً جهان‌شمول و یک نظام خاص مفروض‌ها و ارزش‌ها را که هم‌زمان با آن شکل گرفته است بررسی می‌کند.

فصل دوازدهم، می‌کوشد تمامی موضوع‌ها و روندهای بالا را در چارچوب مجموعه پویا، پرمناقشه و در حال تکاملی از دستورکارهای امنیتی بررسی کند. بسیاری از متون درسی رشته روابط بین‌الملل مباحث خود را بر امنیت دولت‌محور و نظامی‌محور متمرکز خواهند ساخت، حال آن‌که ماهیت متمایز رویکردهای اقتصاد سیاسی بین‌الملل، درست برخلاف رشته روابط بین‌المللی، تمایل دارد تفسیر و تحلیل گسترده‌تری درباره موضوع‌های امنیتی برگزیند.

بخش نتیجه‌گیری کتاب ابعاد برجسته فرایندهای جهانی‌شدن و ارزش‌های نسبی و قوای تبیینی دیدگاه‌های تحلیلی رقیب را مرور می‌کند: این ابعاد دربرگیرنده این پرسش‌ها هستند: کدام کنشگران در کانون توجه قرار می‌گیرند؛ حدود و تئوری که کنشگران در چارچوب آن‌ها عمل می‌کنند کدام‌اند؛ و چگونه آن‌ها با یکدیگر ارتباط دارند؟

این کتاب مدعی نیست که تبیین کاملی برای پدیده‌های معاصر ارایه می‌دهد؛ با این حال، درآمدی بر مکاتب فکری متعدد در رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل و کاربست آن‌ها برای شماری از موضوع‌های گزینش شده را فراوری شما می‌گذارد. در این راستا، بخش‌هایی درباره این‌که چگونه جهان در واکنش به ابعاد جهانی‌شدن سیر تکاملی خود را می‌پیماید تشریح خواهد شد. روشن خواهد شد که، با مطالعه این کتاب، دانشجویان رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل نه تنها فهم ارتقایافته‌ای درباره این رشته، بلکه فهم ارتقایافته‌ای درباره جهان پیرامون خود و جایگاه خود در درون آن به دست خواهند آورد.